

การจัดกิจกรรมการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย

อาจารย์ ดร.ดวงกมล จงเจริญ

คณครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

แนวคิดหลัก : การเรียนรู้ผ่านการเล่น

Play-Based Learning คือแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ใช้การเล่นเป็นสื่อกลางในการพัฒนาทักษะและความรู้ของเด็ก อย่างบูรณาการ

นักทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

Piaget

การเล่นสะท้อนระดับความคิดและการสร้างองค์ความรู้ของเด็ก

Vygotsky

การเล่นสร้าง "Zone of Proximal Development" ช่วยให้เด็กเรียนรู้เกินขีดความสามารถปัจจุบัน

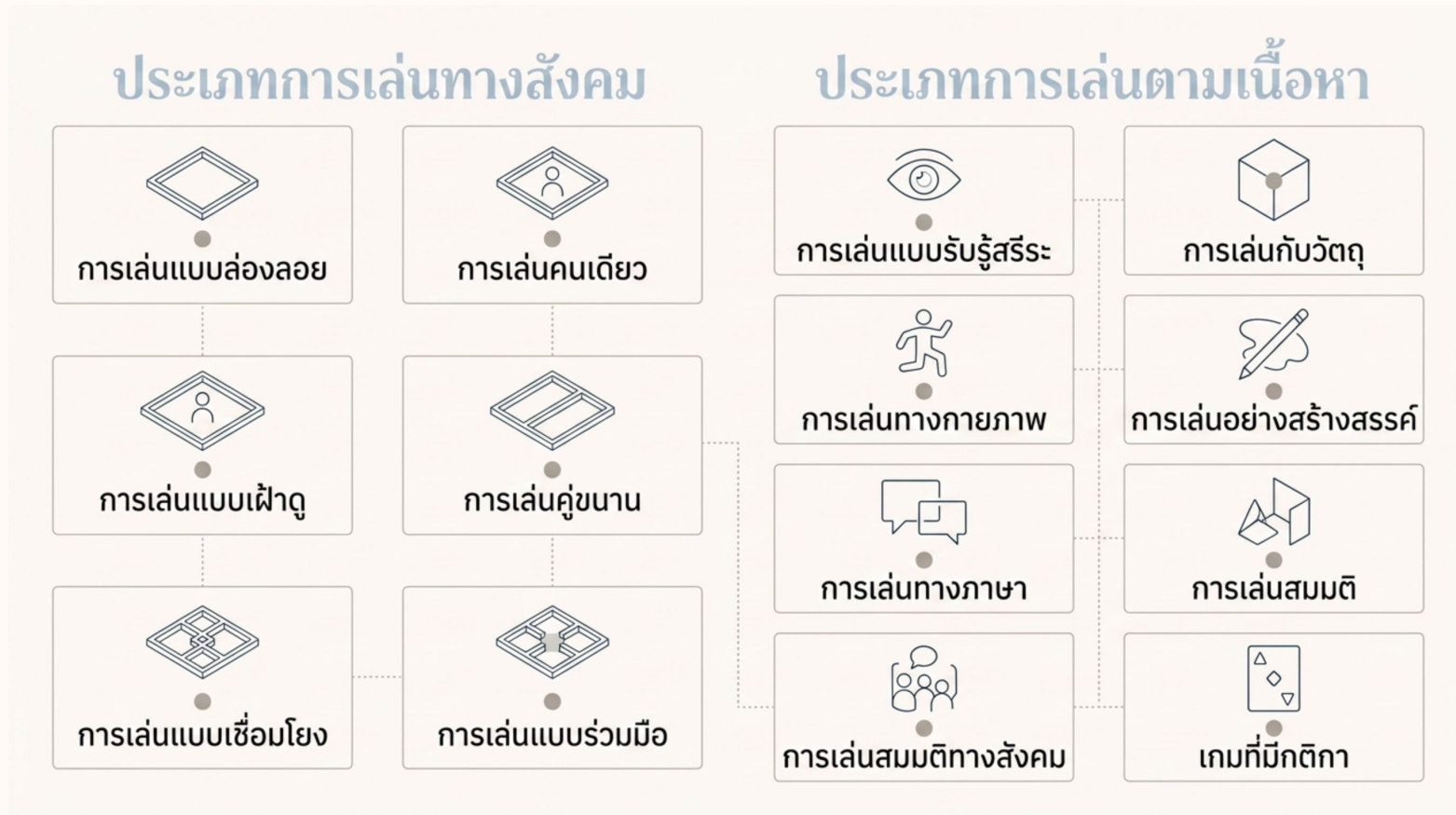

Froebel

การเล่นคือ "งานของเด็ก" และเป็นรากฐานของการศึกษาปฐมวัยทั้งหมด

ประเภทของการเล่นโดยภาพรวม

นักทฤษฎีด้านการศึกษาปฐมวัยได้จำแนกประเภทของการเล่นออกเป็นหลายมิติ ได้แก่ มิติ ทางสังคม และมิติ ทางพัฒนาการ/เนื้อหา

ในบทเรียนนี้ เราจะสำรวจประเภทการเล่นทั้ง 12 ประเภทนี้ พร้อมตัวอย่างและแนวทางการจัดกิจกรรม

การเล่นโดยยังไม่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน

Unoccupied Play

- เด็กเคลื่อนไหวร่างกายโดยไม่มีจุดประสงค์ที่ชัดเจน เช่น มองรอบห้อง หยิบจับสิ่งของแบบสุ่ม
- พบมากในเด็กวัยทารกและเด็กเล็กมาก (0-2 ปี)
- เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาการรับรู้และระบบประสาทสัมผัส
- ครูควรสังเกตโดยไม่แทรกแซงเพื่อให้เด็กได้สำรวจตามธรรมชาติ

ตัวอย่างกิจกรรม

จัดมุมสำรวจที่ปลอดภัย มีวัสดุหลากหลายพื้นผิว เช่น ผ้า ยาง ไม้ ให้เด็กหยิบจับสัมผัสได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องมีคำสั่งจากครู

สังเกต: เด็กที่ดูเหมือน "ไม่ทำอะไร"

อาจกำลังเรียนรู้้อยู่อย่างเข้มข้น!

การเล่นคนเดียว

Solitary Play

ลักษณะสำคัญ

เด็กเล่นคนเดียว ไม่สนใจเด็กคนอื่น
อื่นแม้อยู่ใกล้ ๆ มีความสุขในโลก
ส่วนตัว

พัฒนาการที่ได้รับ

ฝึกสมาธิ ความเป็นตัวของตัวเอง
การตัดสินใจด้วยตนเอง และ
ความคิดสร้างสรรค์

ตัวอย่างกิจกรรม

ตบบล็อก วาดภาพ เล่นดินน้ำมัน หรือประกอบจิ๊กซอว์คนเดียว

❗ หมายเหตุสำหรับครู: การเล่นคนเดียวไม่ได้หมายความว่าเด็กมีปัญหา
ทางสังคม - มันเป็นพัฒนาการตามวัยที่สำคัญ

การสังเกตการเล่น

Onlooker Play

เด็กดูแต่ไม่เข้าร่วม

เด็กยืนดูหรือนั่งดูเด็กคนอื่นเล่น อาจพูดคุยกถามหรือให้ข้อเสนอแนะ แต่ไม่ได้เข้าร่วมเล่นจริง ๆ

- มักพบในเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่หรือไม่คุ้นเคย
- เป็นขั้นตอนปกติก่อนที่จะกล้าเข้าร่วมกลุ่ม
- ช่วยให้เด็กเรียนรู้กฎและวิธีเล่นจากการสังเกต

แนวทางสำหรับครู

- อย่าบังคับให้เด็กเข้าร่วม ให้เวลาเด็กสังเกตอย่างสบายใจ
- อธิบายหรือแนะนำสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในการเล่นอย่างเป็นมิตร
- ชวนเด็กเข้าร่วมด้วยคำถามง่าย ๆ เช่น "หนูอยากลองไหม?"

คำถามกระตุ้นคิด: ครูควรจัดสภาพแวดล้อมอย่างไรให้เด็กกล้าเข้าร่วมเล่น?

การเล่นคู่ขนาน

Parallel Play

เด็กเล่นอยู่ใกล้ ๆ กัน ใช้วัสดุคล้ายกัน แต่ ยังไม่ได้โต้ตอบหรือร่วมมือกันอย่างแท้จริง

อายุที่พบบ่อย

18 เดือน - 3 ปี เป็นขั้นเปลี่ยน
ผ่านจากการเล่นคนเดียวสู่การ
เล่นร่วมกัน

คุณค่าทางพัฒนาการ

ฝึกการรับรู้สภาพแวดล้อมทาง
สังคม เรียนรู้วิธีเล่นจากการ
สังเกตเพื่อน

ตัวอย่างในห้องเรียน

เด็กสองคนต่อบล็อกคนละชุด นั่งอยู่ข้าง ๆ กัน โดยไม่ได้สร้างด้วยกัน

การเล่นแบบสัมพันธ์กัน

Associative Play

- เด็กเล่นร่วมกัน พูดคุย แบ่งปันอุปกรณ์ แต่ยังไม่มีเป้าหมายร่วมกัน
- ต่างคนต่างทำกิจกรรมของตนเอง แต่มีการโต้ตอบทางสังคม
- พัฒนาทักษะการสื่อสารและการเจรจาต่อรอง
- พบมากในเด็กอายุ 3-4 ปี

ตัวอย่างกิจกรรม

จัดกิจกรรมศิลปะที่มีอุปกรณ์ให้แบ่งปันกัน เช่น กล้องสี ดินน้ำมัน หรือวัสดุตกแต่ง เด็กจะเริ่มพูดคุยและแบ่งปันโดยธรรมชาติ แม้ยังไม่ได้วางแผนร่วมกัน

การเล่นแบบร่วมมือ

Cooperative Play – จุดสูงสุดของพัฒนาการทางสังคมผ่านการเล่น

- 1 วางแผนร่วมกัน
เด็กตกลงว่าจะเล่นอะไร ใครรับบทบาทไหน
- 2 แบ่งหน้าที่
มีการกระจายงานตามความสามารถและความสนใจ
- 3 แก้ปัญหาร่วม
เมื่อเกิดปัญหา เด็กเจรจาและหาทางออกด้วยกัน
- 4 บรรลุเป้าหมาย
ประสบความสำเร็จร่วมกัน สร้างความภาคภูมิใจและความผูกพัน

พบมากในเด็กอายุ 4-6 ปี และต้องการการสนับสนุนจากครูในการฝึกทักษะ
การเจรจาด່อรองและการอยู่ร่วมกัน

การเล่นเชิงประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว

Sensorimotor Play

การเล่นสัมผัส

ดิน ทราย น้ำ แป้ง ดินน้ำมัน
กระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5

การเล่นเคลื่อนไหว

ไต่ ป่าย กลิ้ง โยน
พัฒนากล้ามเนื้อและการทรงตัว

การเล่นกับเสียง

เคาะ เขย่า ร้องเพลง
เชื่อมโยงเสียงกับการกระทำ

❶ ข้อเสนอแนะ: จัดมุม Sensory Play ในห้องเรียนอย่างน้อย 1 มุม โดยเน้นความปลอดภัยและการดูแลทำความสะอาดได้ง่าย

การเล่นกับวัตถุ

Object Play

เด็กสำรวจคุณสมบัติของวัตถุ

- หยิบ จับ โยน กลิ้ง ช้อน วาง
- เรียนรู้หน้าหน้ก รูปทรง พื้นผิว สี
- พัฒนาการคิดแบบวิทยาศาสตร์ในระดับต้น
- เชื่อมโยงกับแนวคิด STEM ปฐมวัย

ตัวอย่างกิจกรรม

กล่องสำรวจวัสดุ: บรรจุสิ่งของในชีวิตประจำวัน เช่น ฝาขวด ถ้วย กระดาษ บล็อกไม้ ฟองน้ำ ให้เด็กหยิบสำรวจและเรียงลำดับตามขนาดหรือสีได้อย่างอิสระ

กิจกรรมนี้ส่งเสริมทั้ง **ทักษะกล้ามเนื้อมัดเล็ก** และ **ความคิดเชิง**

วิเคราะห์ ในเวลาเดียวกัน

การเล่นทางกาย

Physical Play – เคลื่อนไหว สันทัด แข็งแรง

Gross Motor

วิ่ง กระโดด ปีนป่าย พัฒากล้ามเนื้อ
มัดใหญ่และการทรงตัว

Fine Motor

ร้อยลูกปัด ตัดกระดาษ วาดภาพ พัฒนา
กล้ามเนื้อมัดเล็กและการประสานมือ-ตา

Rough & Tumble

การเล่นซนอย่างเป็นมิตร เช่น ยุทธการหมอน ช่วยฝึกการควบคุมร่างกายและอารมณ์

- ❑ คำถามกระตุ้นคิด: ห้องเรียนปฐมวัยควรมีพื้นที่สำหรับการเล่นทางกายมาก
น้อยเพียงใด และเพราะเหตุใด?

การเล่นสร้างสรรค์

Creative Play – จินตนาการไร้ขีดจำกัด

- ครอบคลุมศิลปะ ดนตรี การเต้น และการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์
- ไม่มีคำตอบถูก-ผิด กระบวนการสำคัญกว่าผลงาน
- ส่งเสริมความมั่นใจในตนเองและการแสดงออก
- พัฒนาทักษะการคิดนอกกรอบ (Divergent Thinking)

💡 ตัวอย่างกิจกรรม

มุมสร้างสรรค์เปิด (Open-ended Art):

วางวัสดุหลากหลายบนโต๊ะ เช่น กระดาษ ริบบิ้น ฟาขวด ผ้า กาว แล้วให้เด็กสร้างสิ่งที่ตนเองคิด โดยครูไม่กำหนดรูปแบบ

การเล่นภาษา

Language Play – เล่นกับคำ เล่นกับเสียง

เพลงและคำคล้องจอง
เด็กเรียนรู้จังหวะ สัมผัส และโครงสร้าง
ภาษาผ่านเพลงกล่อมเด็กและเพลงเด็ก

การเล่นคำและเสียง
เล่นคำปฏิพจน์ ทายปัญหา คำซ้ำ คำ
คล้องเสียง พัฒนาความตระหนักรู้ด้าน
เสียง (Phonological Awareness)

การเล่นเรื่องและนิทาน
เด็กสร้างเรื่องราว ต่อเติมนิทาน พัฒนา
โครงสร้างการเล่นเรื่องและคลังคำศัพท์

การเล่นภาษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการอ่านออกเขียนได้ (Early Literacy) ในเด็กปฐมวัย

การเล่นสมมติ

Pretend Play / Make-Believe Play

เด็กสร้างโลกในจินตนาการ
เด็กแปลงสิ่งของหรือตนเองให้เป็นสิ่งอื่น
เช่น กล้องกระดาษกลายเป็นรถ ดินสอ
กลายเป็นไม้กายสิทธิ์

- เริ่มปรากฏราว 18 เดือน
- สะท้อนความเข้าใจในโลกรอบตัว
- พัฒนาการคิดเชิงสัญลักษณ์

ตัวอย่างกิจกรรม

มุมบ้านจำลอง: จัดมุมที่มีอุปกรณ์ครัวจำลอง ชุดแพทย์ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เด็กได้แสดงบทบาทตามจินตนาการ

คำถามกระตุ้นคิด: การเล่นสมมติช่วยพัฒนา "Theory of Mind" หรือความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นอย่างไร?

การเล่นบทบาทสมมติทางสังคม

Sociodramatic Play – จุดสูงสุดของการเล่นสมมติ

มีการสวมบทบาท

เด็กรับบทเป็น "คุณหมอ" "แม่ค้า" "ครู" และโต้ตอบกับเพื่อนในบทบาทนั้น

มีฉากและโครงเรื่อง

กำหนดสถานที่จำลอง เช่น ร้านค้า โรงพยาบาล บ้าน และดำเนินเรื่องร่วมกัน

ใช้ภาษาสื่อสารซับซ้อน

เจรจาต่อรองบทบาท พูดในฐานะตัวละคร และแก้ปัญหาเรื่องราวร่วมกัน

พัฒนา Empathy

การเข้าใจมุมมองของผู้อื่นผ่านการสวมบทบาทเป็นหัวใจของพัฒนาการด้านอารมณ์-สังคม

เกมที่มีกติกา

Games with Rules – เรียนรู้การอยู่ร่วมกันผ่านกติกา

- เกมที่มีกฎกติกาชัดเจน ทุกคนต้องปฏิบัติตามเท่าเทียมกัน
- พัฒนาการรอคอย การควบคุมอารมณ์ และการยอมรับผล
- ฝึกการคิดวางแผนและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์
- เหมาะสำหรับเด็กอายุ 4 ปีขึ้นไป

ตัวอย่างกิจกรรม

เกมงูและบันได เกมจับคู่ภาพ เกมโดมิโน หรือเกมเก้าอี้ดนตรี
ล้วนฝึกทักษะสังคมและอารมณ์ได้ดี

ข้อเสนอแนะ: เริ่มจากกติกาง่าย ๆ และเพิ่มความซับซ้อนตามวัย

พัฒนาการตามวัย

การเล่นของเด็กแรกเกิด - 1 ปี

0-3 เดือน

จ้องมองหน้า ตอบสนองต่อเสียงและแสง การเล่นคือการสื่อสารด้วยสายตาและรอยยิ้ม

3-6 เดือน

หยิบจับสิ่งของ ตีมือ ส่งเสียงโต้ตอบ เริ่มสนใจของเล่นที่มีสีฉูดฉาดและเสียง

6-9 เดือน

เล่น Peek-a-boo ทำซ้ำ ๆ เรียนรู้ความคงอยู่ของวัตถุ (Object Permanence)

9-12 เดือน

คลาน เดิน ปีนป่าย สำรวจสิ่งแวดล้อมอย่างกระตือรือร้น เริ่มเลียนแบบผู้ใหญ่

การเล่นของเด็กอายุ 1 - 3 ปี

ช่วงวัยแห่งการสำรวจ

- เริ่มเล่นสมมติง่าย ๆ เช่น ป้อนข้าวตุ๊กตา
- ชอบกิจกรรมซ้ำ ๆ เช่น ซ้อน-ล้ม บล็อก
- เล่นคู่ขนานเป็นหลัก เริ่มสนใจเพื่อน
- เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ (Hands-on Learning)
- ต้องการการดูแลความปลอดภัยใกล้ชิด

💡 กิจกรรมแนะนำ

เล่นน้ำ ททราย ดินน้ำมัน สวมบทบาทง่าย ๆ เล่าเรื่องจากภาพในหนังสือนิทาน

การเล่นของเด็กอายุ 3 - 6 ปี

ช่วงอายุ 3-6 ปี คือ **"ยุคทองของการเล่น"** เด็กมีความสามารถทางภาษา สังคม และ จินตนาการสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด

การเล่นสมมติซับซ้อน

เล่นบทบาทสมมติที่มีโครงเรื่อง ตัวละคร และการเจรจาที่ซับซ้อนขึ้น

การเล่นร่วมมือ

วางแผนและทำงานร่วมกันในโครงการสร้างสรรค์ขนาดใหญ่ขึ้น

เกมมีกติกา

เริ่มเข้าใจและยอมรับกฎกติกา รู้จักการแข่งขันอย่างเป็นมิตร

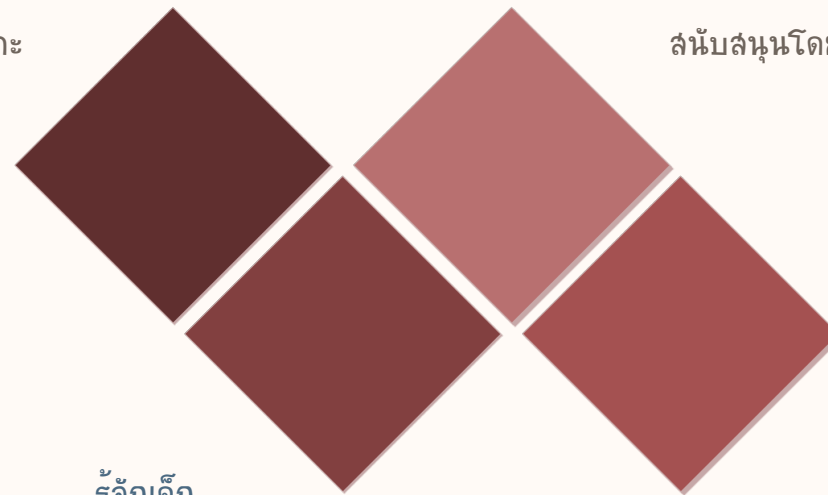
การสร้างสรรค์ชิ้นสูง

วาดภาพ ก่อสร้าง ประดิษฐ์ที่สะท้อนความคิดและประสบการณ์ของตนเอง

แนวทางการออกแบบกิจกรรมการเล่นให้เหมาะกับวัย Developmentally Appropriate Practice (DAP)

ออกแบบสภาพแวดล้อม
จัดวัสดุ พื้นที่ และเวลาให้เหมาะสม

ส่งเสริมการเล่น
สนับสนุนโดยไม่ควบคุม

รู้จักเด็ก
สังเกตพัฒนาการและความสนใจ

สะท้อนและปรับ
สังเกตผลและปรับกิจกรรม

หลักการสำคัญ

- เริ่มจากความสนใจของเด็ก ไม่ใช่ความต้องการของครู
- จัดสภาพแวดล้อมที่ท้าทายแต่ไม่หนักเกินไป
- มีทั้งการเล่นอิสระและกิจกรรมที่มีโครงสร้าง

บทบาทของครู

- สังเกตและบันทึกพัฒนาการอย่างสม่ำเสมอ
- ตั้งคำถามกระตุ้นความคิด ไม่ชี้นำคำตอบ
- เข้าแทรกแซงเมื่อจำเป็นเท่านั้น

สรุปบทเรียน

การเล่นไม่ใช่กิจกรรมเสริม – มันคือ หัวใจของการเรียนรู้ในวัยปฐมวัย

การเล่นทางสังคม

6 ระดับ: ตั้งแต่ Unoccupied ถึง Cooperative
สะท้อนพัฒนาการทางสังคม

การเล่นตามเนื้อหา

6 ประเภท: Sensorimotor → Object → Physical →
Creative → Language → Dramatic

พัฒนาการตามวัย

รูปแบบการเล่นเปลี่ยนแปลงตามวัย ครูต้องออกแบบให้
สอดคล้องกับพัฒนาการ

บทบาทครู

สังเกต จัดสภาพแวดล้อม อำนวยความสะดวก และสะท้อนผล

คำถามอภิปราย: ในฐานะครูปฐมวัย ท่านจะออกแบบ "มุมเล่น" ในห้องเรียนอย่างไรให้ครอบคลุมการเล่นทุกประเภทที่เรียนมา?
และจะจัดการความท้าทายอย่างไรเมื่อเด็กเล่นไม่เป็น?

เอกสารอ้างอิง

UNICEF (2018)

Learning through play: Strengthening learning through play in early childhood education programmes. UNICEF.

<https://www.unicef.org/sites/default/files/2018-12/UNICEF-Lego-Foundation-Learning-through-Play.pdf>

Encyclopedia on Early Childhood Development

Whitebread, D. (2012). *The importance of play*. Toy Industries of Europe.

https://www.importanceofplay.eu/IMG/pdf/dr_david_whitebread_-_the_importance_of_play.pdf

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. กระทรวงศึกษาธิการ.

American Academy of Pediatrics (2018)

Yogman, M., Garner, A., Hutchinson, J., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2018). The power of play: A pediatric role in enhancing development in young children. *Pediatrics*, 142(3), e20182058.

<https://doi.org/10.1542/peds.2018-2058>

Department for Education, UK (2023)

Department for Education. (2023). *Early years foundation stage (EYFS) statutory framework*. His Majesty's Stationery Office.

<https://www.gov.uk/government/publications/early-years-foundation-stage-framework>

Parten, M. B. (1932)

Parten, M. B. (1932). Social participation among pre-school children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27(3), 243–269.

<https://doi.org/10.1037/h0074524>